

exterior de l'ànima», aquí s'examina cada peça a la llum de la Història, que de vegades també es mostra «desordenada» i, de vegades, bestial.

BACARDÍ, Montserrat: *La veritat literària de Teresa Pàmies*, Vic: Eumo Editorial, 2023.

LARA ESTANY FREIRE

Universitat Autònoma de Barcelona

Lara.Estany@uab.cat

Teresa Pàmies és una de les grans escriptores de la literatura catalana del segle xx, i la seva obra és considerada un testimoni viu de la guerra civil i de l'exili, tal com ella mateixa afirma: «em considero escriptora testimonial, no sols de les vivències individuals sinó del capteniment de la meua generació en l'època que ens tocà viure» (PÀMIES 2002b: 67). Aquest volum és un relat extraordinari, detallat i documentat, del viatge d'anada i tornada de Pàmies, des de la marxa a l'exili el 1939, guiada per uns fermes ideals marxistes, fins als anys en què va portar a terme la major part de la seva extensa activitat literària, ja establerta a Barcelona, a partir del 1971.

El llibre consta de diversos capítols que articulen, cronològicament, les diverses etapes de la seva vida. El primer capítol parla dels orígens a Balaguer, lloc de naixement, i de la vida de Pàmies a la capital noguerina fins a l'inici de la guerra: la precària formació durant la infantesa, la influència de la figura paterna, el pas per l'Orfeó Balaguerí, mentre feia els primers passos cap a la «camaraderia i la incipient militància» (p. 28), i el primer contacte amb el marxisme. En el segon, Montserrat Bacardí explica com van ser els anys de la guerra per a l'escriptora, la família i els camarades i amics, en tant que, des d'un bon començament, va ser representant del PSUC i les JSUC, als quals s'havia inscrit amb el seu pare. Instal·lada a Barcelona, i experimentant un ascens imparable dins la jerarquia de l'organització a mesura que avançava la guerra, se'ns presenta una Teresa Pàmies jove, combativa, idealista i obstinada. Des del càrrec de secretària a les JSUC (i des del 1937, membre del comitè executiu, com a responsable de «Premsa i Propaganda») fins a la participació en l'Aliança Nacional de la Dona Jove, l'activisme polític de Pàmies és latent en el context del conflicte bèl·lic i marcarà la seva trajectòria vital, professional i intel·lectual en endavant. Rebla el capítol el festeig amb Gregori López Raimundo i l'entrada a Barcelona de les tropes franquistes, el 26 de gener de 1939, motiu pel qual va veure's obligada a fugir.

El tercer capítol tracta la primera parada de l'exili a França, on Pàmies va reunir-se amb el pare i dos germans i va malviure un temps en un camp de refugiats fins que membres de les JSUC, entre els quals hi havia López Raimundo, van decidir rescatar els dirigents de l'organització per reprendre la lluita. Des d'allà,

des de França, Pàmies va seguir treballant per a la resistència, i, després d'una breu estada a la presó, el partit va aconseguir-li un «passi per embarcar-se amb destí a Santo Domingo» (p. 79). El quart capítol fa referència al viatge a Amèrica, en vaixell i en unes condicions lamentables, al costat de molts companys del partit i expatriats que fugien de la dictadura. Gràcies a la seva xarxa de contactes, Pàmies va traslladar-se a Cuba el 1940 i, al cap de mig any, va viatjar a Mèxic, país que en pocs anys va acollir molts republicans espanyols vençuts. En aquells anys va estudiar periodisme a la Universitat Femenina i va mantenir un perfil baix, per bé que no es va desentendre del tot de les seves funcions. Tot i que va tornar a trobar-se amb López Raimundo, durant aquella època va entrar en escena el membre de les JSU i del PCE Fèlix Barriga, amb qui va tenir el primer fill l'any 1946.

El cinquè capítol tracta el trasllat a Belgrad el 1947, «el retorn» a Europa, a una ciutat on acostumaven a refugiar-se «proscrits i exiliats comunistes» (p. 111), i que Pàmies va relatar anys després a *Gent del meu exili*. Va ser en aquest període que va iniciar l'activitat com a redactora i locutora de ràdio i, en cosa d'un any, el partit va preparar-li els bitllets per mudar-se a Praga, capital socialista des del 1948, que, altrament, va convertir-se en «el centre de l'exili marxista derivat de la Guerra Civil» (p. 119) a Europa. En aquella zona, tal com relata Bacardí al sisè capítol, les colònies comunistes exiliades vivien sota el rígid control dels règims totalitaris instaurats per sicaris de Stalin. Pàmies va prosseguir la feina de locutora a la ràdio, molt controlada pels dirigents i regida per unes consignes molt estrictes, i a banda va convertir-se en traductora i intèrpret al servei del partit. Al llarg dels dotze anys en què va romandre a Praga la família va créixer —va tenir dos fills més amb Barriga i un quart amb López Raimundo—, i Pàmies va combinar l'estudi i la pràctica del periodisme militant amb altres tasques per viure. El món, mentrestant, va començar a experimentar una desestabilització; i és així com el 1959 l'escriptora va decidir marxar a París amb el cinquè fill, en Sergi.

El setè capítol narra les vivències de Pàmies a París, durant dotze anys, on va viure de les seves habilitats com a modista, va reprendre l'activitat com a periodista escrita, «en castellà i en català, gairebé abandonada des que havia dirigit *Juliol*, en plena guerra» (p. 184), i, també, va redescobrir la «veritable vocació»: l'escriptura. En aquella etapa va viure una autèntica transformació ideològica, en tant que va començar a separar-se de la política corporativa, tot i que «no pas de la participativa» (p. 205). La darrera part del volum, més extensa, atès que ocupa tres dècades (anys setanta, vuitanta i noranta), se centra en el retorn a Barcelona. L'autora ja començava a ser coneguda literàriament a Catalunya, atès que el 1971 va obtenir el premi Josep Pla per una de les seves obres més reconegudes, *Testament a Praga* —escrita en col·laboració amb el seu pare—, que havia enviat un any abans per correu encara des de l'exili. El vuitè capítol passa a centrar-se en l'activitat de Pàmies com a escriptora, traductora i periodista als anys setanta, fent una parada en la censura que —encara en les darreries de la dictadura— va haver de patir la seva obra. Bacardí descriu els anys vuitanta i noranta com «els més

estables de la convulsa vida de Teresa Pàmies» (p. 347). Convertida en escriptora reputada des de feia temps, i guanyadora de nombrosos premis i guardons, mai no va deixar d'escriure. *La veritat literària de Teresa Pàmies* és, sens dubte, una obra de consulta per a tot aquell qui vulgui conèixer les vicissituds d'un segle convuls per mitjà de la vida d'una dona que va guiar-se pels seus ideals i que, malgrat tot, va acabar sent reconeguda per aquelles vivències i per la immensa capacitat de reflectir-les en un paper.

ALABAJOS, Pau: *Vicent Andrés Estellés. La veu d'un poble*, València: Sembra Llibres, 2024; «No-ficció» 73.

IRENE MIRA-NAVARRO

Universitat d'Alacant

irene.mira@ua.es

Vicent Andrés Estellés és conegut arreu com «el poeta del poble», una consideració gens gratuïta si atenem la seua obra i l'objectiu del seu projecte poètic. Els versos cèlebres que resen amb solemnitat «assumiràs la veu d'un poble» han estat la clau de volta per a situar el poeta de Burjassot al cim d'una manera de fer poesia que bascula entre les referències del món clàssic i el ritme popular, el segle d'or i l'atenció a la quotidianitat, el vers narratiu i els més delicats sonets. El tractament humà dels grans temes de la literatura i un estil transparent i cuidat han fet que la poesia de Vicent Andrés Estellés circule amb una popularitat extraordinària entre cançons, samarretes i versos d'altres poetes. No obstant això, encara ens calia una biografia que acompanyara la poesia estellesiana entre el gran públic. I aquest és, doncs, l'objectiu de *Vicent Andrés Estellés. La veu d'un poble*. Pau Alabajos ens ofereix una peça més del projecte de biografies de figures clau de la cultura catalana per al gran públic encetat per Sembra Llibres. Miquel Martí i Pol, Montserrat Roig, Vicent Torrent, Ovidi Montllor, Manuel de Pedrolo i ara Vicent Andrés Estellés configuren tot un estol de referents, la vida i l'obra dels quals basteix les bases de la nostra cultura en l'actualitat.

D'entrada, però, cal advertir que qui busque una recerca biogràfica minuciosa de la vida del poeta de Burjassot no trobarà en aquesta obra el seu desig satisfet, ja que la intenció de la biografia que ha confeccionat Pau Alabajos és oferir una panoràmica ben travada de les principals fites vitals de l'autor de *Llibre de meravelles*, algunes de les quals poden resultar conegudes però que mapegen amb claredat la figura del poeta de Burjassot. Aquest treball arriba per bastir un relat que ens permeta passejar pels episodis professionals i personals principals del poeta: l'amor, les morts familiars, el treball de periodista, els premis literaris, la por i el compromís polític. El llibre s'estructura en setze capítols, cadascun dels quals rep el títol d'un indret clau de la vida de Vicent Andrés Estellés i va acompanyat de la